

РЯБІНІНА Ірина Миколаївна,

канд. філол. наук, доцент,

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ORCID ID: 0000-0002-4170-654X

ПРИДЬМА Світлана Дмитрівна,

магістрантка,

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

ORCID ID: 0009-0004-6408-0457

САВЧЕНКО Ганна Олександрівна,

учитель англійської мови,

Слов'янський заклад загальної середньої освіти №7

ORCID ID: 0000-0003-2393-4183

СУЧАСНИЙ СТАН УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасному глобалізованому світі українська мова, як і багато інших мов, стикається з низкою викликів та можливостей. З одного боку, вона збагачується запозиченнями з інших мов, розширюючи свій словниковий запас та виражальні можливості. З іншого боку, існує ризик втрати власної ідентичності та витіснення української мови домінувальними мовами світу.

Українська мова посідає приблизно 22-ге або 25-е місце за кількістю мовців у світі, із приблизно 41–45 мільйонами носіїв. Вона є офіційною мовою України, та має поширеність в інших країнах. Події 90-х років внесли в мовне життя держави значущі зміни: розпад СРСР, поширення Інтернету та перших персональних комп'ютерів на території країни, та поступове залучення України до міжнародних процесів глобалізації не могли не вплинути на українську мову – і це підтвердилося в наступні три десятиліття.

Спочатку визначимо поняття глобалізації. Глобалізація у широкому розумінні – це сукупність процесів, які визначають взаємодію та інтеграцію серед людей, компаній та урядів серед різних країн. Термін уперше з'явився на початку 20-го століття (витісняючи попередній французький термін «мондіалізація»), та розвинув своє поточне значення десь у другій половині 20-го століття, ставши популярним у 1990-х роках для опису без-

прецедентної міжнародної зв'язності світу, що почав відходити від напруження й панування Холодної війни.

Перш за все глобалізація визначає інформаційну відкритість, інтернаціоналізацію. Неодмінний супутник глобалізації в більшості країн – це двомовність або багатомовність. Інформаційне проникнення здійснюється через широку мережу середовищ, а саме – телебачення, інформаційне обслуговування споживчих ринків, рекламу, пресу, так звану масову культуру. Впливи глобалізації стають деталі помітнішими серед системи освіти – велику роль тут відіграє дедалі більш поглиблене вивчення інформатики, англійської мови, усе більше поширення електронних мереж та засобів для забезпечення освітнього процесу. Системи дистанційного навчання давно стали популярними через різні катаклізми – наприклад, епідемію коронавірусу – і тим самим вони демонструють свою незалежність від зовнішніх обставин та міжнародних бар'єрів.

Через тривалу політику мовної асиміляції ситуація з українською мовою в нашій країні наразі є доволі цікавою. Як зазначає соціолінгвіст, спеціаліст з питань мовної політики країн Східної Європи, які вийшли зі складу соціалістичного блоку, американський дослідник Курт Вулгайзер, «Україна характеризується унікальним сполученням різноманітних мовних контекстів. При огляді становища української мови очевидно, що, на перший погляд, вона є мовою етнічної більшості в країні, принаймні більшість українців вважають її рідною. Але при поглибленому аналізі виявляється, що у деяких регіонах України українська мова насправді є мовою етнічної меншини або має знижену культурну цінність. Це стало наслідком процесу мовної асиміляції місцевого населення, унаслідок якого українська мова практично витіснена на цих територіях».

Тобто, як зазначає дослідник, для української мови певною мірою виконуються так звані ірландський та каталонський сценарії – коли мова корінного населення довгий час піддавалась сильній дискримінації, але в останні роки активно відроджується.

За даними українського політолога, історика, журналіста та доктора політичних наук Володимира Кулика, з 4 по 27 грудня 2022 року проведено опитування 2005 респондентів, використовуючи метод телефонного інтерв'ю. Усі учасники опитування проживали на території України (на території, яку українська влада контролювала до 24.02.2022). Максимальна похибка результатів опитування становить 2,4 %. За словами дослідника, у

результаті опитування 41 % респондентів вказали, що спілкуються виключно українською мовою, ще 17 % – «у більшості випадків» українською, 6 % – тільки російською, а 9 % – переважно російською (ще 24 % зазначили, що використовують обидві мови «рівною мірою»). Порівняно з 2017 роком частка респондентів, які спілкуються українською мовою, зросла на 8 %, а частка респондентів, які спілкуються російською, зменшилася на 11 %. Регіональний аналіз також приніс цікаві результати: навіть на сході та півдні країни, за відповідями респондентів, тепер кількість тих, хто володіє українською мовою, не менша, ніж тих, хто володіє російською (29 % проти 27 %). Тобто ми можемо спостерігати плавну тенденцію збільшення ролі української мови серед населення й очевидною тут є одна причина, яка пов'язана з агресією.

Україна відзначає значне збільшення використання української мови як у сфері публічного спілкування, так і в особистих розмовах, оскільки ці аспекти взаємопов'язані. Незважаючи на те, що не всі представники державних органів та бізнесові структури усвідомлюють цей факт, порушення закону про мову та мовні права громадян стає дедалі неприйнятнішим українському суспільству й часто спричиняє значні іміджеві та фінансові втрати для порушників. У нормальних умовах, більш ніж за тридцять років із моменту отримання незалежності, питання мови більшості корінного населення країни не має викликати проблеми або напруження. Проте зрозуміло, що довгі роки проти України велася гібридна, а з лютого 2022-го – повномасштабна війна, і це питання автоматично переходить у розряд проблемних.

Тут можна з упевненістю сказати, що в інформаційному просторі країни українська мова посідає провідне місце – державне телебачення та радіо функціонує, використовуючи в більшості українську мову, книговидання державною мовою успішно розвивається, на її використання з початком повномасштабної війни перейшло багато Інтернет-видань та каналів на YouTube та інших платформах від авторів з різними напрямками контенту.

Після початку російського вторгнення в Україну українська мова стала дуже популярною у країнах світу, навіть у тих, що знаходяться далеко від зони конфлікту – про це повідомляла платформа для вивчення мов Duolingo у своєму звіті наприкінці 2022 року. За їхніми даними, після вторгнення в Україну в лютому понад 1,3 мільйони людей у всьому світі вирішили розпо-

чати вивчати українську мову як вираз солідарності. Мова набула популярності серед найближчих сусідів України – серед країн, які прийняли більшу частину біженців з України, було виявлено значний ріст: протягом шести місяців, які пройшли з моменту вторгнення, число людей, які вирішили вивчати українську, збільшилося на 1651 % порівняно з показниками минулого року – у Німеччині, на 1615 % – серед користувачів з Польщі та на 1513 % серед користувачів з Чехії. Цей інтерес до української мови спостерігався навіть у країнах, що далеко від зони конфлікту, таких як Аргентина, Японія та В'єтнам. Варто зазначити, – українська мова стала популярною найближчих країн-сусідів України. Найбільше зростання інтересу до української мови 2022-го року зафіксовано у таких країнах, як Ірландія (зріст на 2229 %), Німеччина (1651 %), Польща (1615 %), Нідерланди (1590 %) та Чехія (1513 %), згідно з даними платформи.

Під впливом процесів глобалізації сучасне суспільство відзначається значним культурним різноманіттям. Замість мононаціональних держав індустріальної ери з'являються країни, у яких живуть представники різних національностей, релігійних спрямувань та культурних традицій. Щоб уникнути конфліктів і ворожнечі через ментальні відмінності, необхідно, щоб основою людського спілкування стали толерантність та повага до переконань та культурних уподобань інших людей.

З однієї сторони, глобалізація – це широкі можливості для спілкування та обміну інформацією між людьми з різних культур, з іншого боку, вона може призводити домінування однієї мови над іншими, що може негативно впливати на мовну різноманітність та мовну ідентичність.

Для забезпечення мовної рівності та толерантності в умовах глобалізації важливим є:

- визнавати цінність мовної різноманітності. Кожна мова має свою унікальну історію, культуру та цінність. Її збереження та розвиток важливі для збереження культурної спадщини та ідентичності;
- забезпечувати доступ до освіти та інформації різними мовами. Це дасть людям можливість навчатися та отримувати інформацію рідною мовою, а також сприятиме їх інтеграції в суспільство;
- заохочувати та підтримувати мовне навчання. Це допоможе людям вивчати інші мови та покращити свої комунікативні навички;
- боротися з мовною дискримінацією. Ніхто не повинен зазнавати дискримінації через свою мову;

- сприяти мовному діалогові та взаєморозумінню. Це допоможе людям із різних культур краще розуміти один одного;
- важливо пам'ятати, що мовна рівності та толерантності – це не лише завдання урядів та міжнародних організацій. Внести свій вклад може абсолютно кожна людина, використовуючи різні мови у своєму повсякденному житті, але при цьому поважаючи мову інших людей та борючись з мовною дискримінацією серед інших.

В останні два десятиліття набули значної популярності та поширення сервіси машинного перекладу тексту, як, наприклад, Google Translate, Microsoft Translate тощо. А в останні роки стрімкого поширення набувають мовні моделі генерації контенту на основі штучного інтелекту – ChatGPT від OpenAI, Gemini від Google. Відповідно, розвиток цих технологій не міг не вплинути на розвиток української мови та мовної культури в країні.

Сучасні методи машинного перекладу дозволяють виконувати складніші переклади, ніж приблизно двадцять років тому, вони добре пораються з фонетичною типологією, перекладом ідіом, визначенням нетипових мовних конструкцій – проте системи машинного перекладу ще не здатні працювати на рівні людини-перекладача – вони, скажімо, часто допускають помилки в перекладах слів-омонімів, перекладають з великою кількістю калькованих виразів тощо – але в найближчому майбутньому може стати можливим досягнення перекладу, що близький до ідеального з точки зору вимог, які висуваються для професійних перекладачів.

Вплив іноземних мов та мовних технологій на українську мову є складною та багатогранною проблемою, яка потребує ретельного дослідження. Актуальність дослідження в цьому ракурсі полягає в тому, що вивчення окресленої теми має важливе значення для розуміння сучасного стану української мови та її майбутнього. Набуті результати можуть бути використані для розробки стратегій збереження та розвитку української мови в умовах глобалізації. Це дослідження також може бути корисним для освітян, політиків, мовознавців та широкої громадськості.